

GLOSÝ BIBLIOGRAFIA

1526 – 1848

PÁCALOVÁ, Jana. *ROZPRÁVKY JANKA RIMAVSKÉHO*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV; Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015, 335 s. ISBN 9788089489220.

I napriek absencii kompaktnej monografie biografického typu sú život a dielo Jána Francisciho v slovenskej historiografii pomerne dobre zmapované. Málokomu sa však v súvislosti s týmto popredným štúrovcom, ktorý je i vďaka známemu obrazu Petra Michala Bohúňa v širšej kolektívnej pamäti vnímaný ako skôr kapitán slovenských dobrovoľníkov, vybaví asociácia s rozprávkami. Francisci ako rozprávkar nie je v spoločenskom vedomí nijako zvlášť etablovaný. Prítom bol prvým editorom zbierky ľudových rozprávok, ktorú vydal pod svojím pseudonymom roku 1845 v Levoči ako *Slovenské povesti* (*Slovenskje povesti*). Usporjadau a vidau Janko Rimauskí. Zvazok I. V Levoči, u Jana Werthmüllera a sina. 1845, 140 strán). Už v prvej polovici 40. rokov disponoval, i vďaka aktívne budovanej širokej sieti spolupracovníkov, pomerne bohatým fondom zozbieraných rozprávok. Veľká časť z nich až dosiaľ zostala v rukopise.

Priblížiť odbornej, ale i širšej čitateľskej verejnosti tento pramenný materiál sa podujala literárna vedkyňa, pracovníčka Ústavu slovenskej literatúry SAV Jana Pácalová. Nadviazala tak na predošlé edície *Slovenské rozprávky 1845 – 1883* (PÁCALOVÁ, Jana. *Slovenské rozprávky (1845 – 1883)*. Bratislava : Kalligram; Ústav slovenskej literatúry SAV, 2012, 584 s. ISBN 978808016394) a *Codexy tisovské* (PÁCALOVÁ, Jana. *Codexy tisovské*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava

SAV; Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015, 223 s. ISBN 9788089489206), v rámci ktorých sa okrem samotného transkribovaného textu čitateľa oboznámili i so začiatkami zberateľských tradícií ľudových naratívov v našom priestore, so spôsobom práce rozprávkárov a zapisovateľov, s ich motívmi a pohnútkami.

Francisciho zaujatie folklórom možno datovať minimálne od čias, keď bol zostavovateľom študentských *Prostonárodných zábavníkov* (1842, 1843), obsahom ktorých boli zápisy zozbieraných ľudových piesní, povestí, obyčajov, hádaniek či rečovník. Vďaka tejto činnosti sa kryštalizoval i jeho zámer nazhromaždiť a publikovať výberovú kolekciu „prostonárodných povestí“, ktoré mali ako špecifický druh kultúrneho dedičstva odzrkadliť vnútorný rozmer života Slovákov. Ako iniciátor a organizátor zberu folklórneho materiálu spolupracoval s takými talentovanými zberateľmi, akými boli revúcky evanjelický kňaz Samuel Reuss so synmi, Jonatan Dobroslav Čipka, Štefan Marko Daxner alebo August Horislav Škultéty.

Rozprávky Janka Rimavského sú zosťavené z prepisu jeho rukopisných poznámok *Codex diversorum auctorum A*, pripravených do tlače koncom roku 1843 a prvého vydania spomínanej rozprávkovej zbierky *Slovenské povesti* (1845). Pácalovej zámerom bolo sumarizáciou týchto dvoch materiálov istým spôsobom rehabilitovať Francisciho špecifické interpretačné umenie rozprávkového naratívu, ktoré bolo neskôr v 60. rokoch úplne zatienené odlišným koncepčným postojom k spracovaniu rozprávok Pavla Dobšinského a Augusta Horislava Škultétyho a ich známymi rozprávkovými edíciami (*Slovenské povesti* Augusta Horislava Škultétyho a Pavla Dobšinského, 1858 – 1861 a *Prostonárodné slovenské povesti* P. Dobšinského, 1880 – 1883).

Zbierka *Codex diversorum auctorum A* obsahuje 34 rozprávok (editorka uvádza 38, s. 298), z nich 16 v plnom znení. Tie podľa nej mali byť definitívne určené pre tlač. Zvyšok predstavujú koncepty – pracovné verzie textov, ktoré ešte čakali na ďalšie, rozsiahlejšie rozpracovanie do finálnej rozprávkovej po-

doby. Samotné texty sú z rukopisného korpusu verne prepísané, vrátane opráv, marginálií, grafických znakov, ako aj chýb, ktoré sa v textoch ocitli či už nedopatrením alebo logickou nedôslednosťou zapisovateľa. Čo však ponúka interdisciplinárny prienik, je jazyková forma, v ktorej bol rukopis zhotovený.

V 40. rokoch, keď ešte nebola ustálená gramatická norma, vznikal prepis rozprávok takpovediac v intuitívnej slovenčine Francisciho (s. 37 a 312), čím táto publikácia poskytuje pozoruhodný prameň nielen pre etnológov, historikov a literárnych vedcov, ale aj pre lingvistov. Táto jazyková forma sa, pravdaže, vyskytovala aj vo Francisciho vydanej zbierke *Slovenské povesti* v roku 1845, ktorú sa Pácalová rozhodla zaradiť do vydania z dôvodu, aby predstavila komplexnejší obraz Jána Francisciho ako rozprávkara. Táto zbierka prináša kompletný prepis desiatich rozprávok a úvodnej state Jána Francisciho *Bratja Rodáci!*

Treba poznamenať, že deväť z desiatich uvedených rozprávok sa už v roku 2012 ocitlo v editorkou zostavovanej publikácii *Slovenské rozprávky (1845–1883)*, avšak tam figurovali v takej obsahovej a formálnej podobe, ako ich o štyridsať rokov neskôr uverejnil v rámci svojej zbierky Pavol Dobšinský. Naopak, rozsahom bohatý pramenný súbor *Codex diversorum auctorum A* bol v rozprávkových edíciách druhej polovice 19. storočia využitý len v nevelkej miere – Škultétyho a Dobšinského vydania čerpali omnoho viac z iných zdrojov, najmä z *Codexov tisovských*, ktoré boli poznačené viacerými jazykovými a formálnymi zásahmi.

V *Rozprávkach Jána Rimavského* odhaľuje editorka textotvorný proces Jána Francisciho, jeho spôsob interpretácie rozprávok, a na základe pramenných dokumentov osobnej povahy opisuje jeho úsilie sprostredkovať verejnosti tento typ narácie. Upozorňuje pritom na príčiny nízkej miery spoločenskej recepcie Francisciho rozprávačského umenia, ktoré tkveli nielen vo svojráznom jazykovo-gramatickom spracovaní textu, ale hlavne v autorovej zidealizovanej, romantizujúcej predstave rozprávkového žánru a tomu zodpovedajúcim dejom vyobrazení. Na niektorých konkrétnych príkladoch potom

poukázala, ako Francisci modifikoval charakter rozprávok na výsostne romantické obrazy. Štylistickú rozvlácnosť a poetický jazyk sprevádza subjektívizácia a zosilnený femininny princíp v podobe prepriato zdôraznenej emocionálnej stránky postáv, vrátane neprimeranej ľúbostnej, resp. erotickej rétoriky, ktorú im zostavovateľ podsúval. Pácalová si všimla aj zdôraznený akcent prírody a prírodných živlov, ich vnímanie subjektom a prepojenie so spoločnosťou, čo opäť zapadá do koncepcii myslenia kultúrnych elit romantizmu.

Už samotný výber rozprávok reprezentuje typologickú vzorku, akú editori v 19. storočí uprednostňovali. Nezberali totiž všetko, čo im prišlo pod ruku, ale robili starostlivú selekciu materiálu, ktorý sa mal objaviť v tlačenej podobe. Zo žánrového hľadiska je to predovšetkým typ čarovnej/fantastickej rozprávky, ktorá obsahuje množstvo symbolov, obrazových i archetypálnych prvkov. Takými sú napríklad rozprávky *Radúz a Ludmila*, *Cesta k Slncu*, *Kráľ času*, *Tri stromy*, *Tri zakliate kniežatá*, *Traja zhavranení bratia*, *Zlatovláska* či *Popolvár najväčší na svete* – hrdina, ktorého kultúrne elity s obľubou stotožňovali s alegóriou Slovenska.

Tieto rozprávky s mnohovrstvenou symbolikou sa v mnohých podobných variáciách vyskytujú aj v známych rozprávkových edíciách nemeckých, ruských a ukrajinských zberateľov tohto obdobia. Zostavovatelia, Janka Francisciho nevynímajúc, boli presvedčení, že okrem umeleckého významu rozprávok je za ich obsahom ukrytý i vysoko hodnotný potenciál, odkazujúci na spoločenský a náboženský život Slovanov v dávnej minulosti. Z uvedeného dôvodu mal byť primárnym recipientom tohto druhu literatúry dospelý vzdelaný človek s kladným vzťahom k „národnému dedičstvu“, teda nie dieťa, ako to v úvodnej monografickej štúdiu editorka správne zdôrazňuje (s. 41).

Pácalovou transkribované rukopisy sú ošetrené podrobnými poznámkami a komentármi s množstvom minucióznych informácií, ktoré sú znakom jednak jej predhádžajúceho rozsiahleho a systematického výskumu, jednak jej pedantného prístupu k dielu. Okrem úvodnej

štúdiu a samotného textového materiálu s poznámkami dopĺňajú vydanie aj komentáre ku každej rozprávkovej jednotke a obrazová príloha. Pri oboch zbierkach predstavuje editorka celkovú charakteristiku zápisu, udáva ciele vydania a zásady prepisu, pri rukopisnej aj formát a rozsah prameňa.

Publikácia vhodne poukazuje na dobový význam tohto druhu pramenného materiálu, ktorý bol v Európe 19. storočia považovaný za jeden zo základných pilierov kultúrneho dedičstva etnických predkov. Približuje prvé predstavy kultúrnych elit o formálnom i obsahovom charaktere tohto typu lektúry v našom priestore a zachytáva autentický spôsob vnímania ľudových rozprávok ich prvým slovenským editorom. Pácalovej publikácia tým vhodne prispela k plastickejšiemu a komplexnejšiemu obrazu osobnosti Jána Francisciho laickej a (najmä) odbornej verejnosti.

Marcela Bednárová

Prehľadné práce

GAJDOŠOVÁ, Martina – KEREČMAN, Peter. *PRVÉ ŽENY V SLOVENSKEJ ADVOKÁCIÍ*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2015, 318 s. ISBN 9788022414302.

Anotovaná publikácia s názvom *Prvé ženy v slovenskej advokácii* v sebe subsumuje dve zásadné neprehliadnuteľné pozoruhodnosti. Tou prvou je fakt zloženia autorskej dvojice, ktorá z hľadiska profesijného zamerania je vhodnou kombináciou na jednej strane aktívneho vysokoškolského vedecko-pedagogického pracovníka so všeobecno-historickým i právnickým vysokoškolským vzdelaním. Na strane druhej skúseného advokáta, člena Slovenskej

advokátskej komory, ktorý sa dlhodobejšie prezentuje aj publikačnou činnosťou zameranou na dejiny advokácie na našom území. Autorské zloženie tak nesporne predznamenáva nielen očakávanú, ale aj dosiahnutú kvalitu posudzovaného diela.

Druhá pozoruhodnosť publikácie je obsiahnutá v samotnom jej zameraní, tak ako je ono výstižne a jednoznačne vyjadrené v jej názve. Aj tu je možné použiť konštatovanie, že jej názov predznamenáva novosť spracovávanej problematiky, ktorá nielen v danom rozsahu, ale predovšetkým v spôsobe spracovania i v obsahovom prínose rozširuje obzory všeobecno-historického poznania, s výraznými prvkami právno-historického pohľadu na genézu významného prestížneho právnického profesijného odvetvia, ktorým advokácia nesporne je. Navyše, úzke zameranie na pôsobenie ženského prvku v tomto (v danom čase výrazne mužskom) profesijnom odvetví v období formovania „modernej spoločnosti“ patrí zatiaľ ku komplexne nespracovanej problematike.

Monografia je štruktúralne členená do piatich kapitol nepomerne rozsahovo sa líšiacich v zmysle ich nadväznej obsahovej subsumácie. Vstupnou časťou do matérie publikácie je jej prvá, primerane dimenzovaná kapitola *Právna úprava advokácie a organizácia výkonu advokácie na území Slovenska po vzniku Československa* dotýkajúca sa predovšetkým relevantnej právnej úpravy advokácie po roku 1918. Do jej rámca autori vhodne zasadili tiež rozpravu dotýkajúcu sa podmienok postavenia advokáta, osnovníka (v dnešnom význame koncipienta) a relevantných otázok organizačného výkonu advokácie vyplývajúcich z úpravy uhorského Advokátskeho poriadku z roku 1874, ktorý bol prevzatý nástupníckym československým štátom.

V tomto smere sú pozoruhodné pojednania o existencii jednotnej advokátsko-sudcovskej skúšky, podmienok osnovníckej (t. j. koncipientskej) praxe, o právach a povinnostiach osnovníkov (t. j. koncipientov) a princípálov (advokátov). Mimo toho tiež otázky penzijného a nemocenského poistenia uvedených kategórií zamestnancov. Osobitne zaujímavé, v porov-

nani so súčasnosťou úpravou výkonu advokátskeho povolania, sú neprehliadnuteľné konštatovania, že vtedajší advokátsky poriadok neumožňoval súbežný výkon nielen vedeckej, tobôž nie pedagogickej činnosti osnovníkov v rámci univerzitného vzdelávania. V súvislosti s hodnotením tejto kapitoly monografie nemožno opomenúť skutočnosť kontinuálnej komparácie právnej úpravy advokácie v predmníchovskom období s pôvodnou z čias habsburského dualistického súštátia.

Vstup do výsostne vlastnej problematiky publikácie obsiahnutý v druhej kapitole *Prvé ženy študujú právo* je poznačený výstižným exkurzom aj na advokátky vykonávajúce toto povolanie v dobových reáliách niektorých vtedajších európskych štátov a Ruska. Následný rozbor je už zameraný na predmníchovské Československo so slovenským územným vymedzením. Pokiaľ sa týka zaznamenaného štúdia práva na vtedajšej jedinej Právnickej fakulte UK v Bratislave, cennú výpovednú hodnotu majú uvádzané štatistické údaje o národnostnom i religióznom zložení právo študujúcich poslucháčok, rovnako ako aj údaje o ich osobnom stave, sociálnom zázemí, či dokonca aj marginálny pohľad na študentky študujúce na viacerých fakultách.

Nosnou kapitolou publikácie je jej tretia rozsahovo najväčšia kapitola *Prvé ženy koncipientky a advokátky na Slovensku*. Exkluzivita danej kapitoly vychádza z jej spracovania – kapitola sprostredkováva cielene spracované záznamy profesijných životopisov s orientáciou na ich výnimočnosť či prelomový charakter na území Slovenska, ako napríklad prvá osovnička, prvý princípál zamestnávajúci ženu v osovničkej praxi, prvý princípál prijímajúci svoju dcéru do advokátskej praxe, prehľad advokátok na Slovensku, osovničky v pozícii dcér advokátov, sudcov, notárov, manželiek advokátov i princípálov atď. Spolu s tým je pozornosť venovaná ženám, ktoré študovali na Právnickej fakulte UK v Bratislave a v Čechách.

V súvislosti s naznačeným detailným záberom danej tretej kapitoly je pravdepodobné, že jej obsah predstavuje zatiaľ najucelenejší

a najkomplexnejší personálny prehľad všetkých ženských postáv v advokátskom povolaní na území Slovenska v medzivojnovom období. Navyše, v rámci tejto kapitoly je v jej záverečných pojednaniach venovaná pozornosť advokátkam a koncipientkam na území Podkarpatskej Rusi. Za osobitný prínos kapitoly možno považovať jej sondážny vstup do systému právnického vzdelávania na Slovensku (čiastočne aj v Čechách), s prihliadnutím na charakter a obsah skúšaných predmetov, priebeh skúšok a pod. nesúci v sebe prvky originality prepojením údajov o známych postavách právnej vedy a istých osobných skúsenostiach konkrétnych uchádzačiek. Kapitola je z časového hľadiska uzatvorená rokom 1945 v korelácii so zmenami politickými, územnými i štátprávnymi po roku 1938.

Rozsahovo krátka štvrtá kapitola *Povojnový vývoj advokácie do roku 1948* je zameraná skôr na popis prechodného stavu vyrovnávania sa s celkom novou spoločensko-politickou situáciou poznačenou začiatkami prvkov zmien označovaných termínom ľudovodemokratický režim na našom území. V súvislosti so sledovanou problematikou k jej charakteristickým výrazom patril tiež pokles počtu žien vykonávajúcich advokátske povolanie na Slovensku.

Posledná piata kapitola *Záverečné zhodnotenie vnútorného zloženia v „ženskej“ advokácii* predstavuje predovšetkým sumarizujúce prehľady v predchádzajúcich kapitolách uvádzaných najvýznamnejších skutočností súvisiacich s výkonom advokátskej činnosti žien na území Slovenska so symptomatickým konštatovaním autorov vystihujúcich aj postavenie žien v danej dobe „Žena advokátkou – azda v tom bola veľká dávka odvahy a malá štipka pochybností ...“.

V texte anotovanej práce sa vyskytujú i niektoré nezrovnalosti. Z tých podstatnejších možno vytknúť napr. na strane 50 uvádzaný „dvojnárodný charakter“ predmníchovského československého štátu, na s. 75 mylne uvádzané zrušenie Právnickej fakulty v Košiciach namiesto zrušenia Právnickej akadémie v Košiciach. Pozornosť by si zaslúžila aj dobová ženská otázka, v práci síce naznačená, ale

podrobnejšie neanalyzovaná. Inak je pohľad autorov anotácie na publikáciu, zrejmy aj z priebežného pozitívneho hodnotenia v predchádzajúcom výklade, priaznivý. Práca v sebe nesie prvky prvotiny (vzhľadom na dosiaľ nespracovanú a v podstate málo prebádanú oblasť), ale aj prvky erudície a skúseností. Orientácia v texte je uľahčená grafickou úpravou v podobe prehľadných tabuliek, obrázkovej a fotografickej dokumentácie. Pozornosť si zasluhuje aj snaha o precízne spracovanie pramenného materiálu (vrátane bibliografických údajov presahujúcich rámec skúmaného obdobia) v dosiahnutej dobrej čitateľnosti publikácie, ktorá ju robí zaujímavou a príťažlivou aj pre širšie spektrum záujemcov.

Peter Mosný, Miriam Laclaviková

POLLÁK, Miroslav (Ed.). *UDAVAČSTVO*. Košice : Krásny Spiš, o. z.; Kalligram, 2016, 381 s. ISBN 9788081019203.

Aj keď udavačstvo v našom stredoeurópskom priestore patrí k všeobecne zrozumiteľným fenoménom, o to menej bol doteraz popísaný a analyzovaný. Skúseností bolo veľa, reflexie pomenej. Nadvláda rôznych podôb diktatúr, od socialistických, cez pravicové autoritárske režimy až fašizmus a nacizmus, tvorila v krajinách na Visle a Dunaji veľkú časť ich dejín v 20. storočí. Život v nich viac ako inokedy so sebou prinášal aj živú skúsenosť širokých vrstiev vidieckeho i mestského obyvateľstva, ako aj jednotlivých sociálnych vrstiev, s udavačmi a udávaním.

Obzvlášť ostro sa s týmito symptomatickými prejavmi diktatúr stretávali príslušníci kultúrnych, umeleckých náboženských a vedeckých elit. Reprezentovali profesie, ktoré pre ambície režimov podriadili si myslenie a verejnú mienku spoločnosti boli cenné svojím vplyvom a dosahom a tým zároveň aj potenciálne nebezpečné.

Časť z nich po štvrtstoročí od nežnej revolúcie stále žije a tvorí. Predstavuje silnú zložku nielen poznania a kreativity, ale aj pamäte našej spoločnosti jednak na socialistickú diktatúru a sprostredkovane aj na predošlý fašistický režim Slovenskej republiky v dobe druhej svetovej vojny. Publikácia, ktorú zostavil Miroslav Pollák, je miestom, kde sa ich tvorba stretáva a o fenoméne udavačstva nechávajú prehovoriť svoje spomienky a poznatky.

Jediným spojivom tejto vnútorne nesúrodnej knižnej výpovede je jej téma. Je rozmanitá tak žánrom, ako aj prístupom k problému, uhľom pohľadu, veľkosťou odstupe, rozsahom príspevkov a ich „strihom“. Keďže hlavným, najviac vyskytujúcim sa žánrom či zdrojom sú spomienky, jedinečnosť skúsenosti, ich subjektivita, ako aj spôsob výpovede podčiarkuje formálnu i obsahovú nesúrodosť celej kompilácie. O rozmanitosti a nemožnosti vytvoriť ucelené bloky či vnútornú príbehovú líniu knihy veľa napovedá už ich zoradenie. Je chronologické – ako zostavovateľovi prichádzali texty do rúk, tak ich zoradil.

Hoci sa v príspevkoch objavujú snahy o teoretickejšie či teoretizujúce uchopenie problému (S. Abrahám, G. Mesežnikov, M. Mojžiš, J. Buzalka, I. Kamenec), prevládajú ľahšie žánre: memoárové písanie, esejistika, podobenstvá i osobné spovede.

Na druhej strane, ani state písané „ľahším perom“ sa neubránili pokusom o viac či menej subjektívnu, viac či menej komplexnú definíciu udavačstva. Sofistikovanejšie definície striedajú „polopatistickejšie“, a popri tom sa pred čitateľom vynára defilé udavačov a ich obetí, od roku 1939 až po súčasnosť, pitoreskné spomienky i temné obrázky z dejín udávania na Slovensku. Niektorí autori hovoria o udavačstve a systéme, ktorý ho produkoval, ako o čistom zle, iní sa snažia režim analyzovať a ľudí pochopiť. Čitateľ dostáva pluralistický pohľad na tento vžitý a zažitý fenomén moderných diktatúr.

Nie je to dané len sústredením sa na vlastné spomienky samotných autorov, alebo ich rodičov, príbuzných, priateľov či známych, že kniha pokrýva dve zásadné obdobia vývo-

ja našej krajiny a (de)formovania občianskej spoločnosti: roky 1939 – 1945 a 1948 – 1989. Naopak, tieto takzvané obdobia neslobody, ako sú nazývané najmä v politickom diskurze, sú dobou existencie režimov, pre ktoré bolo špehovanie a udávanie každodenne reprodukovanou výstužou ich pretrvávania. Ich legitimita sa opierala z veľkej miery o hľadanie a nachádzanie vnútorných nepriateľov. Autori ponúkajú jedinečné skúsenosti z vlastnej konfrontácie alebo konfrontácie blízkych, či poznaných osôb so systémom a štruktúrami udavačstva.

Spoločenský vedci, žurnalisti, umelci, environmentalisti či cirkevní hodnostári boli napospol ľudia, ktorí najmä vďaka svojej profesii boli konfrontovaní s režimom usilujúcim sa o totálnu kontrolu verejného diskurzu. Na druhej strane, temné obdobie vojny reprezentujú najmä potomkovia či znalci iných perzekvovaných skupín obyvateľstva – jednak odbojárrov, jednak Židov, teda tých, ktorí boli najviac postihnutí udávaním v dobách, keď boli nútení sa skrývať pred exterminujúcou rukou režimu a nacistického vojska.

Kniha je na našom knižnom trhu priekopnícka, so všetkými prednosťami i nedostatkami. Jeden z autorov – psychiater Jozef Hašto, začína svoj príspevok slovami pokory: „Uvedomujem si, že uchopiť tému udavačstva by si vyžadovalo prešľudovať to, čo o tom napísali historici, politológovia, filozofi, sociológovia, psychológovia, psychiatri, spisovatelia, literárni vedci, teológovia a iní odborníci zo spoločenskovedných a duchovnoviedných disciplín a aké sú k tomu zmienky v starých náboženských textoch (napr. Judáš!), v mytológií, rozprávkach a povestiach...“ (s. 322) Túto métu dosiahlo možno len málo z autorov. No v každom prípade, rovno spísali knihu, ktorá sa do budúcnosti nedá obísť pri vyrovnávaní sa s týmto fenoménom a jeho analyzovaní v nedávnej histórii spoločnosti na Slovensku.

Juraj Benko

Regionálne dejiny – zborníky

ŠVORC, Peter. *ŠTRBSKÉ VIZITÁCIE A ICH AKTÉRI. Od Tolerančného patentu po prvú svetovú vojnu*. Prešov : Universum, 2016, 241 s. ISBN 9788089044959.

Vizitácie sa stali zdrojom rôznorodých poznatkov už dávnejšie, avšak až záujem o otázky, ktoré historickým dokumentom kladie historická antropológia, znásobil ich potenciál. Z protokolov vizitačných komisií sa dá sledovať nielen formálne usporiadanie pomerov v cirkevnom zbore, ale cez ne možno nahliadnuť do spleti rôznorodých vzťahov a toho, ako cirkevné komunity reagovali na podnety okolia, doby, rôzne udalosti – ako sa utváral a fungoval mikrokozmos danej komunity.

Anotovaná vedecká monografia sa však neobmedzuje na samotné vizitácie, ale ich údaje dopĺňa a verifikuje celým spektrom ďalších prameňov. Obsah teda podstatnou mierou presahuje rámec, ktorý názov avizuje. Publikácia tak nadobúda širší význam, než je len spracovanie lokálnej histórie.

Na príklade Štrby sa dá sledovať komplikovaný proces vzniku cirkevného zboru a vyrovnávanie sa s problémami, ktoré musel riešiť (obsadzovanie postov farárov, obstarávanie vybavenia, riešenie existenčných problémov, spory s vrchnosťou svetskou aj cirkevnou atď.). S problémami tohto druhu boli bezpochyby konfrontované aj mnohé ďalšie cirkevné zbory, preto je pozorné čítanie Švorcovej knihy vlastne oboznámením sa s tými procesmi, ktorými prechádzali aj ony.

Kniha je vystavaná ako narácia, ktorej ústrednou líniou sú hlavní aktéri jednotlivých úsekov vývoja – príslušní farári (Jozef Fonet, Ondrej Markušovský, Ján Droppa, Cyril Bodický, Miloš Kišš, Cyril Harman), pričom aj predtolerančné obdobie je kvalitne spracované v sumárne poňatej kapitole. V žiadnom prípa-

de nejde o medailóny samotných duchovných, ale cez ich postavy je vykreslený život v obci aj v celej spoločnosti, vysvetlené sú kontexty konania sledovaných aktérov a naopak, hlavné politické či spoločenské udalosti sú sprítomnené práve analýzou diania v danej lokalite. Vzniká tak veľmi zaujímavý a prínosný pohľad na udalosti „veľkého významu“, ktoré sa odohrávali napr. na celouhorskej úrovni. Bokom neostáva pohľad na choleroú epidémiu, zvládanie existenčných problémov zboru, interkonfesionálne vzťahy, revolučné udalosti, zápasy o úniu a cisársky patent, nacionalizáciu či fenomén maďarizácie. Uchopením

tejto rôznorodnej problematiky v rámci jednej obce, s fundovaným poznaním mikrohistórie, Švorcova kniha pripomína počín Jána Tibenského, ktorý pred rokmi podobným spôsobom spracoval dejiny Budmeríc. Vyzdvihnúť treba aj kvalitné grafické spracovanie.

Publikácia je prínosom nielen pre regionálnu historiografiu, všeobecné poznanie dejín 19. storočia, ale reprezentuje aj typ modernej cirkevnej historiografie, ktorá vecným a fundovaným spôsobom môže významne prispieť k obohateniu historického vedomia.

Eva Kowalská